

WAT HEET LIEFDE ?

Ruut Veenhoven

In: 'De Liefde Ontleed', Veenhoven (red.), Kooyker, Rotterdam, 1978, blz. 17-26
ISBN 90 6212 039 3

Het woord liefde heeft in het spraakgebruik zeer verschillende betekenissen. De dikke Van Dale heeft meer dan een halve kolom nodig om ze allemaal op te sommen. Het woord liefde wordt onder meer gebruikt in de zin van 'genoegen aan iets beleven,' zoals in zegswijzen als 'liefde voor het werk' en 'liefde voor de natuur'. Daarnaast wordt het woord veel gebruikt om allerlei aangename gevoelens jegens andere mensen aan te duiden. Het woord dekt een aantal sterk verschillende gevoelens: zich erotisch tot de ander aangetrokken voelen, de behoefte om de ander goed te doen, gevoelens van tederheid, solidariteit, lotsverbondenheid, aanbidding en niet in de laatste plaats, zoals de Van Dale van 1929 het zo mooi zegt: 'het welgevallen in een persoon, gepaard gaande met den wensch om er mede in huwelijksgemeenschap te leven'.

Deze meerduidigheid van het woord heeft zeker haar charmes, maar bij een onderneming als ons hier voor ogen staat, scheidt het grote problemen. Het bemoeilijkt de afbakening van het onderwerp, het roept het gevaar op van ongemerkte verschuivingen in de betekenis van het begrip in de loop van het betoog, en waar mensen met elkaar in discussie zijn, leidt het haast onvermijdelijk tot langs elkaar heen praten. Dit boek begint dan ook met een afbakening van een meer eenduidige betekenis van de term 'liefde'. De verschillen in betekenis van het woord worden nader geanalyseerd en er wordt een keuze gemaakt: een keuze die overigens onvermijdelijk een ietwat arbitrair karakter draagt. Alle medewerkers aan deze bundel hebben de aldus geconstrueerde definitie als uitgangspunt genomen.

RELATIE, IDEEAAL OF ERVARING ?

Een eerste keuze die bij de constructie van een werkdefinitie gemaakt moet worden, betreft de vraag of liefde wordt opgevat als een relatie, als een ideaal of als een ervaringsgegeven. In het spraakgebruik is het woord in alle drie de betekenissen gangbaar. Liefde wordt opgevat als een relatie, wanneer men spreekt van 'een liefde'. Het woord duidt dan een regelmaat in gevoelens en gedragingen van twee partijen jegens elkaar aan. Liefde in deze zin is per definitie wederzijds. Soms wordt het woord liefde ook gebruikt om er een sterk geïnstitutionaliseerde relatievorm als het huwelijk mee aan te duiden. Het woord liefde refereert ook aan idealen: collectief gehuldigde opvattingen over nastrevenswaardige gevoelens en gedragingen van partijen jegens elkaar. Er zijn momenteel in onze samenleving verschillende liefdesidealen aanwezig: het kneuterige, romantische liefdesideaal, het ideaal van de vrije, ongebonden liefde, en het recentelijk steeds meer in aanzien komende psychologische liefdesideaal van onderling aanvoelen, aanvullen en naar elkaar toe groeien. Bij gebruik van het woord liefde in deze zin gaat het meestal om de vraag, in hoeverre een feitelijke relatie aan de eisen van het ideaal voldoet. De meest gangbare betekenis van het woord liefde is tenslotte die van 'zoiets moois voelen voor. . .'. Het betreft hier dan een individuele, subjectieve ervaring, die zich niet beperkt tot een louter verstandelijke gewaarwording, maar waarin ook gevoelens duidelijk aan het licht treden.

Het is duidelijk dat deze drie onderscheiden betekenissen in de realiteit lang niet altijd samenvallen. Willen we voor deze bundel een hanteerbaar geheel van verschijnselen afbakenen, dan zal er dus een keuze moeten worden gemaakt. Er is gekozen voor de laatst-

genoemde betekenis. Liefde wordt opgevat als een individuele ervaring. We hebben het dus over *liefdes-gevoel* en spreken slechts over liefdesrelaties en liefdesidealen voor zover zij voor het begrijpen van dat gevoel van belang zijn. De term ‘liefdesgevoel’ is hier overigens niet in puur affectieve zin bedoeld. Het gaat eigenlijk om een totale gewaarwording van de eigen houding ten aanzien van iets. Naast zuiver gevoelsmatige signalen, figureren daarin ook gedachten en strevingen.

WAT VOOR ERVARING ?

Het woord liefde wordt gebruikt voor tal van verschillende subjectieve ervaringen: ‘vaderlandsliefde’, ‘verliefdheid’, ‘liefde voor de natuur’, ‘ouderliefde’, enzovoort. Het betreft hier zeer sterk verschillende verschijnselen. We zullen onze keuze maken aan de hand van een onderscheid naar aard en object van de ervaring.

WAT VOOR GEVOEL ?

Eerst de aard van de ervaring: als we hebben afgesproken dat ‘liefde’ staat voor ‘een mooi gevoel’, wat voor gevoel bedoelen we dan precies? Tal van affectieve toestanden plegen met het woord liefde te worden aangeduid: aanbidding, verknochtheid, erotisch tot de ander aangetrokken zijn, medelijden, vertederend, passie, enzovoort. Het woordgebruik is in dezen zo verwarrend, dat het vaak voorkomt dat mensen tobben met de vraag of hun gevoelens voor een ander nu wel of niet als ‘liefde’ kunnen worden aangeduid; hoe ‘echte liefde’ nu eigenlijk voelt.

Bij de keuze van een werkdefinitie kunnen we nu twee kanten op: ofwel een zeer specifieke affectieve toestand beschrijven die recht doet aan het geheel van wat mensen beleven, ofwel liefde definiëren in termen van één aspect dat verschillende ervaringen gemeen hebben. Van de eerste benadering biedt de belletristie voorbeelden te over. De meest uiteenlopende liefdes-gevoelens zijn tot in detail bezongen. Boeiend voor de liefhebber, maar verwarrend voor de wetenschapper die op zoek is naar een hanteerbare categorie. Er is dan ook gekozen voor de tweede benadering. Liefde is gedefinieerd als een globale categorie van ervaringen van een gevoel van ‘gedurige verbondenheid’: de gewaarwording, een ‘emotionele band’ met iemand hebben. Deze omschrijving laat ruimte voor verschillende belevingen. Een gevoel van verbondenheid kan erotisch geladen zijn, maar het hoeft niet. Het kan beleefd worden als kameraadschap op basis van gelijkwaardigheid, maar het kan ook anders. De uitdrukking ‘gevoel van verbondenheid’ refereert hier aan een ervaren behoefte tot verbondenheid. Gevoelens van afkeer van het kind jegens zijn ouders, van wie het zich afhankelijk weet, zijn dus niet bedoeld. ‘Verbondenheid’ moet ook niet worden opgevat als een totale acceptatie; dat kan wel, maar het hoeft niet.

Behalve naar inhoud verschillen gevoelens ook naar duurzaamheid: feitelijke en gepercipieerde duurzaamheid. Waar wij over liefde spreken, doelen wij niet op gevoelens die het individu zelf als vluchtig beschouwt. Pas als de persoon in kwestie denkt dat de behoefte tot verbondenheid die hij zich gewaar wordt min of meer duurzaam is, spreken we van liefde.

GEVOEL TEN AANZIEN VAN WAT?

Het woord liefde wordt gebruikt om mooie gevoelens ten aanzien van tal van zaken aan te duiden: ‘naastenliefde,’ ‘liefde voor het werk,’ ‘liefde voor God,’ ‘eigenliefde,’ ‘vaderlandsliefde,’ enzovoort. Het wordt gebruikt voor personen, collectiviteiten, ideeën, dieren en zaken. Er is voor gekozen, de term in deze bundel te reserveren voor gevoelens ten aanzien van andere personen. Er zijn zeker bezwaren tegen een dergelijke inperking: er kan onder meer gesteld worden dat de keuze van het object van liefde vaak een vrij toevallige is, dat het in de kern van de zaak juist gaat om een ongericht en ongedifferentieerd (oer)liefdespotentieel, en dat men ‘het wezen’ van het verschijnsel dus te kort doet door het per definitie tot gevoelens

van verbondenheid ten aanzien van mensen te beperken. Echter, datgene wat dan ‘het wezen van de liefde’ zou moeten zijn, kan ook met andere termen worden aangeduid. In dat verband wordt wel gerefereerd aan een ‘behoefte tot hechting’ en de ‘existentiële eenzaamheid van de mens.’ De gemaakte keuze impliceert dat dit soort zaken eerder als een mogelijke determinant dan als het wezen van het verschijnsel liefde geplaatst moeten worden.

DEFINITIE EN IMPLICATIES

Deze keuzen leiden tot de volgende werkdefinitie; *Liefde is een sterk subjectief gevoel van gedurige verbondenheid met een andere persoon.*

Liefde in deze zin is daarmee niet iets wat alleen tussen man en vrouw in de huwelijksrelatie kan plaatsvinden. Liefde kan bestaan in allerlei relaties, en zelfs buiten relaties, zoals in het geval van de onbeantwoorde liefde. Het feit dat de buitenwereld iemands gevoelens of gedragingen jegens een ander met het woord ‘liefde’ aanduidt, betekent nog niet dat er sprake is van liefde in de door ons bedoelde zin. Ook als het individu zelf zijn gevoelens met de term liefde etiketteert, hoeft dat niet zo te zijn.

Verschijselen die buiten de gekozen definitie vallen, zijn onder meer ‘vaderlandsliefde’, ‘dierenliefde’ en ‘liefde tot God’. Het feit dat deze verschijnselen niet als liefde betiteld worden, betekent echter niet dat ze niet bestaan en ook niet dat ze geen relevantie hebben voor het begrijpen van wat we wèl liefde noemen.

De hier gekozen definitie omvat erotische zowel als platonische liefde. Het verschijnsel vriendschap, waarvoor tegenwoordig het woord liefde in onbruik is geraakt, valt onder de gekozen werkdefinitie. Hetzelfde geldt voor gevoelens van ouders ten aanzien van hun kinderen en omgekeerd. Moederliefde mag dus ook liefde heten.

De definitie maakt geen onderscheid naar kwaliteit van de gevoelens van verbondenheid. Kalverliefde valt evenzeer onder de definitie als de hechte verknochtheid van een paar dat een leven lang lief en leed gedeeld heeft. Ook wordt hier het in de humanistische psychologie gangbare onderscheid tussen ‘deficiency love’ en ‘abundancy love’ niet gevolgd. Als er sprake is van gevoelens van gedurige verbondenheid jegens een ander, spreken wij van liefde; ongeacht de motivationele achtergrond.

Het is ook van belang, te vermelden dat de definiëring van liefde als een ervaringsgegeven theoretische consequenties heeft. Er is zo langzamerhand wel het nodige over bekend, hoe mensen hun ervaringen verwerken en ordenen; met name over de complicaties die daar zoal bij op kunnen treden. Die inzichten zijn nu toepasbaar in de studie van de liefde.

Een laatste implicatie die tenslotte in dit korte bestek genoemd moet worden, betreft de meting van liefde. Het zal duidelijk zijn dat de aldus omschreven liefde niet aan het uiterlijk gedrag van mensen kan worden afgelezen. Willen we weten of ze liefde voor iemand voelen, dan zit er niets anders op dan het hun te vragen. De antwoorden die mensen op zo’n vraag geven, zullen lang niet altijd even betrouwbaar zijn. Behalve de gebruikelijke egodefensieve bewustzijnsvertekeningen verschijnen ook de even onvermijdelijke interview-problemen op het toneel. Hoewel exacte meting van liefde dus niet mogelijk is, blijft er niettemin wel een zekere ruimte voor empirisch gefundeerde uitspraken over liefde.

BEDOELING VAN DIT BOEK

Nu we hebben vastgesteld wat we onder liefde verstaan, kan de bedoeling van deze bundel ook beter omschreven worden. Waar het om gaat, is; na te gaan hoe vaak dit liefdesgevoel in de werkelijkheid voorkomt, in wat voor omstandigheden het het meest optreedt, in wat voor vormen het zich manifesteert en waarom het er eigenlijk is.